گرامشی فەیلەسوفەکی شۆڕشگێر...
ئەردەڵان عەبدوڵڵا

ئیتالیا خاوەنی شارستانییەتەکی زۆر گەورەیە، لانکەی زۆرێک لە فەیلەسوف و زانا و هونەرمەندی مەزنی جیهانە، کە جێ پەنجەیان بەسەر مێژووی مرۆڤایەتییەوە دیارە، یەکێکیش لەو فەیلەسوف و کەسایەتییە مەزنانەش ئەنتۆنیۆ گرامشییە. ئەم پیاوە مەزنە لە یەک کاتدا، فەیلەسوف، شۆڕشگێڕ، رۆژنامەنووس، نووسەر و چالاکوانەکی مەدەنی ئێجگار گەورە بووە. داکۆکیکارێکی مەزن بووە لە مافی چینی کرێکاران و زەحمەتکێشان، لە هەمووشی گرنگتر شۆڕشگێڕێکی مەزن بووە لە دژی رژێمی فاشیستی ئیتالیا، هەر لە پێناوی ئەم بەها جوانانەشدا زیاتر لە دە ساڵ زیندانیکراوە دواجاریش کاتێک ئازاد کرا، هێندە ئازار و ئەشکەنجەیاندابوو، گیانی پاکی لەدەستداوە.
کاتێک دادوەرەکە بڕیاری زیندانیکردنی بۆ دەرکرد رایگەیاند: ئەوا بۆ ماوەی 20 ساڵ ئەم عەقڵەمان راگرت.” بەڵام وەکو نووسەرەکی ئەڵمانی دەڵێت: ئەو عەقڵە نەک هەر رانەگیرا، بەڵکو هەتاوەکو ئێستاش چالاکە.
گرامشی خاوەنی دیدگایەکی ئێجگار تایبەتە و تیۆری خۆی هەیە لە بارەی کولتور، رۆڵی رۆشنبیر لەناو کۆمەڵگەدا، هەروەها بۆچوونەکی رەخنەگرانەی هەیە بەرامبەر بە تێڕوانینی خۆرئاوایی بۆ جیهان و کە خۆی لە فیکری سەنتڕاڵیزمی خۆرئاوایی دەبینێتەوە. جگە لە کۆمەڵێک تێڕوانینی تایبەتی لە بارەی یەکێتی سۆڤیەت، فاشیزم، سیستمی سەرمایەداری، پارتی شۆڕشگێر، خەباتی مەدەنی و سیاسیی، دەوڵەت، ئەدەب و هونەر، کۆمەڵێک بابەتی گرنگی تر.
لێرەدا هەوڵ دەدەم تیشکێک بخەمە سەر ژیان و فیکری ئەم کەڵە فەیلەسوفە و کەمێک بۆ خوێنەرانی ئازیزی کوردی ئاشنا بکەم.

منداڵێکی هەژار

Antonio Gramsci ئەنتۆنیۆ گرامشی لە 22 یانوەری 1891 لە دوورگەی سەردینیای ئیتالیا لەدایک بووەو لە 27 ئەپریلی 1937 لە رۆمای پایتەختی ئیتالیا کۆچی دوایکردووە. ئەنتۆنیۆ سەر بە کەمە نەتەوەی Arbëresh ئاربیرێش کە کەمە نەتەوەیەکی ئەلبانین لە باشووری ئیتالیا دەژین. لە بنەچەدا بنەماڵەی گرامشی خەڵکی ئیتالیا نین و لە ئەلبانیاوە هاتوون، باپیرە گەورەی بە خۆیی بنەماڵەکەیەوە لە سەرەتاکانی سەدەی نۆزدەوە ئەلبانیای

بەجێهێشتووە هاتوون بۆ شاری ناپۆلی باشووری ئیتالیا. ناوی گرامشیش لە ناوی شاری " Gramsci گرامش" ی ئەلبانییەوە هاتووە، کە شارۆچکەیەکی بچووکە دەکەوێتە ناوەڕاستی ئەلبانیاوە.
گرامشی لە تەمەنی 3 ساڵیدا بە دەستی کچە خزمەتکارەکییانەوە دەکەوێتە خوارەوە و پشتی ئازاری زۆری پێ دەگات و ئەمەش هەتا کۆتایی ژیانی کاریگەری گەورەی بەسەر جەستەیەوە بەجێهێشت. بەهۆی ئەمەوە تووشی پشتئێشەی زۆر بووە، لەبەرئەوە نەیتوانییوە زۆر یاری لەگەڵ منداڵانی هاوتەمەنی خۆیدا بکات. پاشانیش وایکردووە کە لە رووی گەشەی جەستەییەوە زۆر پێشنەکەوێت و بالا کورت و پشت کۆم بێت.
لە رووی ئابووریشەوە سەرەتا رەوشی ژیانیان ئاساییی بووە، باوکی کارمەندێکی ئاساییی حکومی بووە، بەڵام پاشئەوەی ساڵی 1898 باوکی بە تۆمەتی خراپ بەکارهێنانی پۆستی حکومی لە کارەکەی لا دەبرێت و زیندانی دەکرێت، رەوشی بنەماڵەکەیان لە روویی داراییەوە تێکدەچێت. هەرئەمەش وا دەکات کە لە رەوشێکی زۆر خراپی داراییدا خوێندن تەواو بکات، پاشان بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆ، بەرەو شاری تورینۆی باکووری ئیتالیا دەڕوات و لەوێشەوە تێکەڵی ژیانی سیاسیی و فکریی ئیتالیا و ئەوروپا دەبێت.

سەرەتای تێکەڵبوون لەگەڵ سیاسەت و فیکردا

ساڵی 1921 لەرێگەی ستێپەندیەمەکەوە" دەستگیرۆییەکی خوێندنەوە" دەتوانێت لە زانکۆی تورینۆ بەشی ئاداب بخوێنێت. ئەمەش دەرگایەکی گەورەی فیکریی و سیاسیی و رۆشنبیریی بەرووی گرامشی گەنجدا دەکاتەوە. هەرچەندە وەکو خۆی پاشتر باسی دەکات، لە رووی بژێوییی ژیانەوە، زۆر رەوشی ژیانی خراپ بووەو هەژاریی و برسێتی زۆری چەشتووە. بەڵام زانکۆ و شاری تۆرینۆ دەرگایەکی فراوانی جمووجۆڵی سیاسیی و رۆژنامەگەریی و فیکری بۆ دەکەنەوە.
لەو ساڵانەدا لە تەواوی ئیتالیادا بزووتنەوەی کرێکاریی و چەپەکان زۆر بەهێزبوون، گرامشی زوو تێکەڵی ئەم بزووتنەوەیە بوو. لە ساڵی 1917 لە ئیتالیاش راپەڕینی گەورەی کرێکاری دەستیپێکرد، لە شارەکانی باکووردا بزووتنەوەی شورایی لە ناو کارگەکان دروستبوو، کە گرامشی زۆر داکۆکی لێدەکرد. ئەو لەو باوەڕەدا بوو کە لەرێش هاوشێوەی روسیا، شۆڕشێکی کرێکاری روو دەدات و کۆتایی بە سیستمی سەرمایەداری دەهێنرێت و سیستمی سۆشیالیستی هاوشێوەی روسیا دروست دەکرێت، بەڵام وا دەرنەچوو.
گرامشی لە ساڵی 1919 دەبێتە سەرنووسەری رۆژنامەی سیستمی نوێOrdine Nuovo، لەرێدا زیاتر داکۆکی لە مافی کرێکاران دەکات و

بەشێکی زۆری بۆچوونەکانی خۆی دەخاتەڕوو. پاشان دەچێتە ناو ریزەکانی پارتی سۆشیالیستی ئیتالیا، دواتریش لە ساڵی 1921 دەبێتە ئەندامی دامەزرێنەری پارتی کۆمۆنیستی ئیتالیا وەکو سکرتێری گشتی حزبیش هەڵدەبژێرێت.

بۆچوونە فیکرییەکانی

بۆ ئەوەی لە فیکر و فەلسەفەی گرامشی تێبگەین، هەردوو ڕەگەزی " کات و شوێن" هاوکاری باشمان دەکەن. ئەو لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا ژیاوە، ئیتالیاش یەکێك بووە لە زلهێزەکانی ئەوکاتی جیهان و کاریگەری گەورەی بەسەر ئەوروپا و جیهانیشەوە هەبووە. لەوکاتەشدا جیهان بەدەست کۆمەڵێک کێشەی گەورەوە دەیناڵاند، زلهێزەکانی جیهان لە جەنگ و ململانێی سەختدا بوون. بیری سۆشیالیزم و چەپگەرایی لە تەواوی ئەوروپا و جیهاندا زاڵ بووە، لە بەرامبەریشدا فیکری فاشیزم و ناسیۆنالیزم و تۆتالیتاریزم زۆر بەهێز بوو، لە ئیتالیا فاشیزمەکان دەسەڵاتیان گرتبووە دەست، لە روسیاش بەلشەفیەکان دەسەڵاتیان گرتبووە دەست و سیستمی سۆشیالیستیان دامەزراند بوو. ئیتالیاش خۆی لەناو گێژاوێکی گەورەدا دەبینییەوە، هێزە چەپ و راستڕەوەکان لە جەنگ و ململانێی سەختدا بوون. هەموو ئەمانە کاریگەری گەورەیان بەسەر فیکر و دونیابینی گرامشیی هەبووە.
ئەو جگە لە جمووجۆڵی سیاسیی، لە بواری نووسین و فیکر و فەلسەفیشدا، داهێنانی گەورەی کردووە. بەشێکی زۆری فیکر و فەلسەفەکەشی لە زینداندا نووسیوە کە بە ' دەفتەرەکانی زیندان" ناودەبرێن و خۆیان لە 32 دەفتەر دەبیننەوە نزیکەی 3 هەزار لاپەڕەن. لەم دەفتەرانەدا باسی کۆمەڵێک مەسەلەی گرنگی کردووە لەوانە" رۆڵی رۆشنبیر لەناو کۆمەڵگەدا، هەژموونی دەوڵەت و کەلتووری سەرمایەداری، رەخنە لە فیکری سەنتەرالیزمی کەلتووری ئەوروپی. سیستمی دەوڵەت، کۆمەڵەی مەدەنی، خەباتی سەندیکایی، دژایەتیکردنی فیکری فاشیزم، شۆڕشی روسیا، کێشەکانی ئیتالیا و ئەوروپا. مەسەلەی شۆرش و خەباتی چینایەتی،،، " کۆمەڵێک مەسەلەی تر.
لێرەدا هەوڵ دەدەم، تیشکێک بخەمە سەر بۆچوونە فیکرییەکانی ئەم کەڵە نووسەرە.

خەبات لە دژی فاشیزم

بەشێکی گرنگی خەباتی سیاسی گرامشی بریتییە لە خەبات لە دژی سیستم و فیکری فاشیزم، ئەو چ بە قەڵەم یان بە چالاکی مەدەنی دژی رژێمی

فاشیزمی مۆسۆلۆینی دەوەستێتەوە، بۆیە لە ساڵی 1924 بۆ 1926 چەندجارێک دەستگیر دەکرێت پاشانیش لە ساڵی 1926 بە تەواوەتی زیندانی دەکرێت و هەتاوەکو ساڵی 1937 لە زیندانی فاشیستەکان دەبێت. لە زیندانیش زۆر ئەشکەنجە دەدرێت، هەربۆیە کاتێکیش ئازادی دەکەن، لە پاش ماوەیەکی کەم بەهۆی نەخۆشییەوە گیان لە دەستدەدات.
ئەو لەرێگەی نووسینەکانییەوە، دڕندیی و نامرۆیی فیکری فاشیزمی خستۆتەڕوو، بەشێک ل□ کارە فیکرییەکانی بۆ دژایەتیکردنی فیکری فاشیستی تەرخانکردووە. لەهەمانکاتیشدا پێشبینی بەو کارەساتە گەورانە کردووە کە رووبەڕوی ئیتالیا دەبێتەوە بەهۆی رژێمی فاشیستی ئیتالییەوەو بەسەرۆکایەتی مۆسۆلینی.

دوو جۆر رۆشنبیر

گرامشی پێناسەیەکی تایبەتی بۆ رۆشنبیر کردووە کە تاڕادەیەک جیاوازە لە بۆچوونی فەیلەسوفانی پێش خۆی. لەهەمانکاتیشدا هەتاوەکو ئەمڕۆش بە یەکێک لە پێناسە گرنگەکان دادەنرێت کە بۆ رۆشنبیر کرابێت. بە بڕوای گرامشی دوو جۆر رۆشنبیر هەیە، یەکەمیان رۆشنبیری تەقلیدیی، ئەمەش ئەو جۆرە رۆشنبیرانە دەگرێتەوە، کە خۆیان لە جەماوەری گشتی خەڵکی بەدوور دەگرن و زیاتر خۆیان بە نوخبەیەک دادەنێن و بە چاوێکی کەمەوە سەیری ئەوانی تر دەکەن و خۆیان لە قەرەی کێشەکانی ناو کۆمەڵ نادەن.
جۆری دووەمی رۆشنبیر ئەوانەیە، کە گرامشی ناوی " رۆشنبیری ئۆرگانی" لێناون. ئەمانە ئەو رۆشنبیرانە دەگرێتەوە کە خۆیان بە بەشێک لە کۆمەڵگەکەیان دادەنێن و هەڵگری ئازار و مەینتەییەکانی گەلەکەیانن و داکۆکی لەمافی□کانیان دەکەن. لەهەمانکاتیشدا ئەو رۆشنبیرانە دەبنە رابەری بزووتنەوە جەماوەریی و شۆڕشگێڕییەکان و هەوڵی رێکخستنی خەڵکی دەدەن، لە هەمووشی گرنگتر هەوڵ دەدەن چینی جووتیار و کرێکاران لە یەکتری نزیک بکەنەوە. هەروەها ئەرکی سەرەکیشیان هۆشیارکردنەوەو رۆشنبیرکردنی چینی کرێکاران و زەحمەتکێشان دەبێت و هەوڵدان بۆ دژایەتییکردنی هەژموونی کەلتووری سەرمایەداریە.
لەمەدا گرامشی پێی وایە کە رۆشنبیری ئۆرگانی دەبێت وەکو سەربازی□ک لە دژی هەژموونی سەرمایەداری بوەستێتەوەو نەهێڵێت ئەو هەژموونە بەسەر تەواوی خەڵکیدا بسەپێت، کە زۆرجاریش ئەم هەژموونە لە رێگەی دەزگاکانی دەوڵەت و میدیاکانەوە دەبێت. بۆیە ئەو پێی وایە دەبێت رۆڵی کۆمەڵی مەدەنی بەهێز بکرێت لەمەشدا رۆشنبیر رۆڵی سەرەکی دەگێڕێت.

هەژموونگەرایی کەلتوری
خاڵێکی گرنگی تری فیکری گرامشی پەیوەندی بە مەسەلەی هەژموونگەرایی کەلتوری بەگشتی و سەرمایەداریی بەتایبەتی هەیە. ئەم خاڵە زۆر گرنگە کە گرامشی باسیکردووە پێشتر بیرمەندانی تری چەپ بەو شێوەیە گرنگیان پێ نەداوە. مەسەلەی هەژموونگەراییش دەبێتە خاڵێکی سەرەکی بیرکردنەوەیی و پانتایی باش لە کار و بەرهەمەکانی بە تەرخان دەکات. جێگەی ئاماژەیە مەسەلەی هەژموونگەرایی لەرێگەی گرامشییەوە، دەبێتە بابەتێکی گرنگی فەلسەفەی جیهان و لەپاش ئەو کەمێک فەیلەسوف و بیرمەندی جیهان خۆیان پێوەی خەریک دەکەن و شرۆڤەی دەکەن.

چەمکی هەژموونگەرایی بەشێکی زۆری کارەکانی گرامشی داگیرکردووەو هیچ فەیلەسوفێک بەو شێوە چڕوپڕییە قسەی لەمبارەوە نەکردووە، بەتایبەتی هەژموونی کەلتوری. ئەمەش ڕێگەی بە زۆر فەیلەسوفی تری جیهان کردەوە، کە لەمبارەیەوە کار بکەن ، بۆ نموونە ئەدوارد سەعید لە کتێبەکانی "خۆرهەڵاتناسیی، ئیمپریالیزم و کەلتور"، لە ژێر کاریگەری تێزەکانی گرامشی ئەم کتێبانەی نووسیوە، کە بە یەکێک لە کارە گرنگەکانی ئەدوارد سەعید دادەنرێت.
گرامشی پێی وایە کە سەرمایەداری توانیویەتی تاڕادەیەکی زۆر هەژموونی کەلتوری خۆی بەسەر تەواوی چین و توێژەکانی کۆمەڵگەدا بسەپێنێت. هەربۆیە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم هەژموونە داوا دەکات کە گرنگی زۆر بە ڕۆشنبیرکردنی چینی کرێکار و جووتیار بدرێت، ئەمەش ئەرکی سەرەکی ڕۆشنبیرە کە ئەو بە ڕۆشنبیری ئۆرگانی ناوی دەبات، لە پاشانیش ئەرکی پارتێکی شۆڕشگێرییە. جێگەی ئاماژەیە لە سەرەتاکانی شۆڕشی ڕوسیدا زۆر باوەڕی بە یەکێتی سۆڤیەتیی بوو، پێی وابوو کە ئەم شۆڕشە توانیویەتی چینێکی کرێکاری ڕۆشنبیر و هۆشیاری ڕوسی پێ بگەیەنێت، هەرچەندە پاشان بۆچوونی دەگۆڕێت.

فیکری سەنتەرالیزمی ئەوروپی
خاڵێکی گرنگی تری تێڕوانینی گرامشی پەیوەندی بە ڕەخنەگرتنە لە فیکری خۆرئاوایی، کە ئەمەش یەکێکە لە داهێنانە فیکرییە گەورەکانی. ئەو پێی وایە ئەو فیکرە باوەی کە ئەوروپا بە سەنتەرای جیهان دادەنێت و تەواوی کەلتورەکانی جیهانیش بە چاوێکی کەمەوە سەیر دەکات، بۆچوونێکی تەواو هەڵەیە، چونکە کەلتور و شارستانییەکانی تری جیهانیش، هیچیان لە کەلتور و شارستانی ئەوروپا کەمتر نییە و پێویستە ڕێزیش لەوان بگیرێت، چونکە ڕۆڵیان لە پێشخستنی شارستانی مرۆڤایەتی هەبووە. گرامشی یەکەمین کەس بووە

کە بەو شێوە راستەوخۆیە ئەم رەخنەیە لە فیکری خۆرئاوایی باو بگرێت، ئەمەش خۆی لە خۆیدا شۆڕشێکی گەورە بووە. ئەو رەخنانەی گرامشیش دەرگایەکی زۆر باشی کردەوە بۆ زۆر فەیلەسوفی تری ئەوروپایی، کە گرنگی بە کەلتورەکانی تری جیهان بدەن یەکێکیش لەوانە فەیلسوفی ناوداری فەڕەنسی لیڤی شتراوس، کە بە یەکێک لە باوکەکانی ڕەوتی بونیاتگەراکان دادەنرێت، راستە ئەو لە رووی فیکرییەوە دوورە لە گرامشی و بەرەی راستی هەڵبژاردووە، بەڵام لەمبارەیەوە ستایشی تێڕوانییەکانی گرامشی دەکات. جگەلەوەش کۆمەڵێک فەیلەسوف و بیرمەندی تری خۆرئاوایی هەمان ڕێچکەی ئەویان گرتووە لە پێش هەموویانەوە" جۆمسکی و ئەدوارد سەعید، ڕۆبەرت کۆکس"

دەوڵەت و کۆمەڵەی مەدەنی

گرامشی پێی وابوو کە دەوڵەت ئامرازێکە بۆ سەرکووتکردنی خەڵکی، لەمەشدا تاڕادەیەک بۆچوونی لە ئەنارشیستەکانەوە نزیک بوو بەتایبەتی " باکۆنین"، هەربۆیە زۆر دژی چەمکی تەقلیدی دەوڵەت بوو، کە تەنها خۆی لە هێزە ڕەقەکانی دەوڵەت دەبینێتەوە.

گرامشی دەسەڵات دەکات بە دوو بەشەوە . یەکەمیان ناوی لێناوە" کۆمەڵەی سیاسی" کە خۆی لە دەزگا سەرکوتکەرەکانی دەوڵەت دەبینێتەوە لە پێش هەموویانەوە" پۆلیس، هێزە ئەمنییەکان، زیندان، سوپا، یاسا" کە ئەمەش زیاتر دەوڵەتی ستەمکار دەگرێتەوە، لێرەدا دەوڵەت ڕۆڵێکی خراپ لەناو کۆمەڵگەدا دەبینێت و بەرەو دواکەوتن و کارەساتی دەبات.

دووەمیان " کۆمەڵەی مەدەنی" کە ئەمەش زیاتر هێزە سیاسیی و ئابوورییەکان دەگرێتەوە. لێرەدا بە پێچەوانەی کۆمەڵەی سیاسییەوە، دەبێت لە ڕێگەی ڕەزامەندییەوە خەڵکی بەلای خۆت رابکێشێت. لە لایەکی ترەوە گرامشی پێی وایە، ئەوە کۆمەڵەی مەدەنییە کە دەتوانێت ڕێگە لە ستەمی دەوڵەتی بگرێت و نەهێڵێت دەوڵەت لەلایەن چینێکەوە بە چەوساندنەوەی چینێکی تر بەکاربهێنرێت. هەربۆیە هەمیشە داکۆکی لە کۆمەڵەی مەدەنی دەکرد، کە ئەمەش زیاتر لە پارتی سیاسیی شۆڕشگێڕ و سەندیکاکان و چالاکی مەدەنیی و سیاسی دەگرێتەوە.

لە لایەکی ترەوە گرامشی پێی وابوو ئەوە پارتی شۆڕشگێڕە کە دەتوانێت ببێتە ڕێگر لە ستەمی دەوڵەتیی و دیکتاتۆریی، هەرئەویشە دەتوانێت چینی کرێکاران و جووتیاران رزگار بکات و شۆڕش بکات، بەڵام لەمەشدا دووبارە پانتایی زۆری بە دیموکراسی و ئازادی ڕادەربڕینی ناو حزب داناوە. گرامشی دژی ئەو فۆرمە حزبییە بوو، کە ستالین پەیڕەوی دەکرد، کە زیاتر فۆرمێکی دیکتاتۆری بوو.

گرامشی و فیکری مارکسیی

گرامشی یەکێکە لە فەیلەسوف و بیرمەندە مەزنەکانی چەپی ئیتالیا و جیهان. ئەو خاوەنی رێچکەی فیکری خۆی بوو، بە هەموو شێوەیەک دژی دۆگماتیزم و پەرستنی شەخسی بوو تەنانەت مارکسیش. لە ساڵی 1918 وتارێک لەمبارەیەوە دەنووسێت و دەڵێت: مارکس شایستەی پەرستن نییە، ئەو مەسیح نییە. هەروەها بەشێکی زۆری فیکر و فەلسەفەکەشی قابیلی گۆڕانکارییە جگە لە رستە بەناوبانگەکەی نەبێت " ئەی کرێکارانی جیهان یەک بگرن"،جگە لەمە هەموو فیکری مارکسی شایستەی ئەوەیە کە گۆڕانکاری تێدا بکرێت و رەخنەی لێ بگیرێت.

ئەو فیکری مارکسی بەسەر سێ بەشدا دابەشکردبوو: 1/ ئابووری سیاسی. 2/ زانستی سیاسیی.3/ فەلسەفە.

رەخنە لە یەکێتیی سۆڤیەت

سەرەتا گرامشی یەکێک بووە لە هەوادارە سەرسەختەکانی شۆڕشی روسیی و پارتی بەلشەفی روسیا، لەهەمانکاتیشدا لینینیش بە فیکری گرامشی سەرسام بووە. لە هاوینی ساڵی 1920 لەکاتی کۆنگرەی دووەمی رێکخراوی ئەنتەرناسیۆنالی سێهەمدا، گرامشی راپۆرتێکی بەناوی " لەپێناو نوێکردنەوەی پارتی سۆشیالیستی" نووسی. کاتێک لینین راپۆرتەکەی بینی، زۆر بەلایەوە باشبوو، زۆریش پشتگیری بۆچوونەکانی گرامشی کردووە. بەڵام پاشان بە نەمانی لینین، گرامشی بۆچوونی گۆڕا، بەتایبەتی لەپاش هاتنە سەرکاری ستالین. ئەو پێی وایە ستالین هەموو کۆمەڵەی مەدەنی لەناوبردووەو تەنها پشت بە کۆمەڵەی سیاسی دەبەستێت کە خۆی لە هێزی رەقی دەوڵەت دەبینێتەوە کە ئەوانیش " دەزگا ئەمنیی و هەواڵگرییەکان، پۆلیس، سوپا،یاسا و داگا" دەبینێتەوە. لەهەمانکاتیشدا هیچ بوارێکی بۆ کاری کۆمەڵەی مەدەنی نەهێشتۆتەوە. هەر ئەم رەخنانەشی وایکرد کە تەمەتی ترۆتسکیزمی بخرێتە پاڵ.

دەرەنجام

گرامشی دووبارە پێناسەیەکی نوێی بۆ رۆڵی رۆشنبیر و پەیوندی بە کۆمەڵگەوە کردەوە، ئەو لەیەککاتدا کەسێکی سیاسەتمەدار، بیرمەند، چالاکوانێکی سیاسیی و مەدەنیی بوو، هیچ سنوورێکی بۆ چالاکییە فیکرییەکانی دانەنا و خۆی لەناو کتێبخانەیەکدا زیندانی نەکرد. هەروەها ئەو توانی لە رێگەی رەخنەکانییەوە لە فیکری سەنتەرالیزمی خۆرئاوایی و هەژموونگەرایی، دەرگا بە زۆر فەیلەسوف و بیرمەندی تر بکاتەوە کە لەسەر هەمان رێچکە، داهێنانی باش بکەن. لە هەمووشی گرنگتر ئەوەیە، ئێمە لە ژیانی گرامشی فێری ئەوە دەبین، کە چەندە

رژێمەکان دیکتاتۆر و ستەمکار بن، بەڵام ناتوانن فیکر و فەلسەفە لەناوبەرن.
بەدڵنیاییەوە گرامشی یەکێکە لە فەیلەسوفە دیارەکانی جیهان و کاریگەری تیۆرییەکانی بەسەر تەواوی جیهاندا هەیە. قسەکردنیش لەبارەی ئەم کەڵە فەیلەسوفەی جیهانەوە، زۆری دەوێت، من تەنها پێناسەیەکی خێرام بە فیکر و خەبات و ژیانی کردووە، بەو هیوایەی لە داهاتوودا شتی زیاتری لەبارەوە بنووسم.

سەرچاوەکان:
1/ سيار الجميل. مفهوم المثقف عند غرامشي. www.almadasupplements.net/
2/ سعد محمد رحيم.غرامشي والهيمنة الثقافية. www.almadasupplements.net/
3/ مصطفى شلش. غرامشي في زمن المظاهرات. www.almadasupplements.net/
4/ . . www.marx21.de.ANTONIO GRAMSCI: DAS HIRN FUNKTIONIERTE WEITER

چرای ڕێی خەبات یان... چرای نیشتمان... یوسف محەمەد بەرزنجی

دەسپێک:
دیکۆمێنت یان ئەرشیف زۆرگرنگ و بەکەڵکە، بەهۆی دیکۆمێنتەوە زۆربابەت و کێشەو ڕوداو قەوماو لەمێژووی گەلاندا بەهۆی دیکۆمێنت و بەڵگەنامەو نوسراوی پارێزراوەوە دەتوانرێت زۆر تەمومژو پەڵەهەوری ڕەشی گومان لەمێژووی گەلاندا بڕەوێتەوەو تیشک بخرێتە سەرگومان و ڕاستییەکان و ساخبکرێتەوە، زۆربابەتیش تەتەڵە بکرێت و بنە کەرەسەی توێژینەوەو لێکۆڵینەوەی چەو تێکمەو مێژووی پێ دەوڵەمەند بکرێت. سەنتەرو ناوەندو بەشی تایبەت بەدیکۆمێنت و بەڵگەنامە لەوڵاتدا بکرێتەوەو گرنگی پێبدرێت، لەزۆربەی وڵاتان

ودەوڵەتانی تدا تەنانەت لای دراوسێکانمان لەلایەن دەوڵەتانی بەنمونە: وەک تورکیاو ئێران و وڵاتە عەرەبییەکانەوە بەگرنگییەوە دەپارێزرێن و سەیردەکرێن و لەوپەناوەدا سەنتەرو ناوەندی مەزن و مۆدێرنی سەردەمیانەیان کردۆتەوەو لەناوەندەکانی کەلتورو مێژووی خۆیاندا بە لێکۆڵینەوەو توێژینەوە زانستییەکان کەڵکیان لێوەردەگرن و مێژووی خۆیانیان پێدەوڵەمەند کردووەو پاراستویانن. بەڵام بەداخەوە لای خەمان زۆر گرنگی بە ئەرشیف و بەڵگەنامەو دیکۆمێنت و پارێزگاریلێکردن وپاراستنیان نەدراوەو گەلی ئێمە لەونێوەندەدا زیان و زەرەری زۆرمان توشهاتووەو بەهۆی نەبونی بەڵگەنامەوە نەمانتوانیوە زۆربابەتی مێژوویی ڕاستبکەینەوە یان پێداچونەوەی ووردی سەلمێنراوی بۆ بکەین، بۆیە ئەرکی پارت وڕێکخراوەکانە بەحکومەت و دەوڵەتیشەوە بیر لەم سامان وگەنجینە دەوڵەمەندەی گەلەکەمان لەدیکۆمێنت و بەڵگەنامەی نوسراو کەرەسە کەلەپووری و مێژووییەکان، پاشماوە پارێزراوەکان بکەنەوەو بە ئەوناواندانە سەنتەرو مۆزەخانەی نیشتمانیی لەشارەکاندا دابمەزرێنن وبیر لەم بوارە گرنگ و بەکەڵکە فەرامۆشکراوە بکەنەوەو زیان لەنەوەی بگەڕێتەوە باشترە.

نامە وەک کەرەسەی گرنگ:

نوسینی نامە لەمێژوودا زۆر پڕبایەخە جاران هۆیەکانی پەیوەندیکردن کەم بوون نامەو نوسراو هۆکاری گەیاندنی ئاگاداری و ڕێنمایی و گەیاندنی ڕوداوقەوماوەکان بوون، نامەکان ئەدەبیی مێژوویی سیاسیی ئابووری کۆمەڵایەتی… هەرشتێکی تربووبن جێگەی بایەخ وگرنگی و سوودبون، گەلان و وڵاتانیش زۆرگرنگیان بەنامەو قەباڵەو بابەتە مێژوییە نوسراوەکانداوەو پارستونیان و ئەرشیفیان کردون و بەلایانەوە گرنگ وپڕبایەخن و بەهۆی نامەو نوسراوە تایبەتی وگشتییەکانەوە زۆر بابەتە داپۆشراو تەمومژاوییەکان ڕوون بوونەتەوەو لەبەرتیشکی لێکۆڵینەوە وتوێژینەوەکاندا سودیان لێوەرگیراوەو بەربەستی زۆر بابەت وڕوداوی هەڵگرتوویان ڕوونکردۆتەوە.

لەمێژووی کوردا کەس بەقەدەر مامۆستای مەزن عەبدوالرەقیب یوسف نرخی نامەی نەزانیوەو تێی نەگەیشتووە، گەرسەیری بەرهەم و ساید وپەیجەکەی بکەین بەوڕاستییە دەگەین کەهەزاران نامەی پاراستووەو سودی لێوەرگرتووەو بەکەڵکن و جێگەی شیاوی خۆیان لەزۆربابەتدا دەگرن، جەدەستی کەمال مەزهەر ئەحمەد،کەمال نوری مەعروف، کەمال ڕەئوف محەمەد، ڕابەری سەید ئیبراهیم و عەبدوڵا زەنگەنەو… ئەوانی تریش بەنەوەندەکەو پڕبایەخیی ئەم بوارە گرنگەوە

دیارە،کەواتە نرخیی نامەو نوسراو لەمێژوودا پڕبایەخە و کەرەسەی خاوی سەرەتایی زۆر بەکەڵکن بۆ گۆشە نەزانراوەکانی مێژوو.

دکتۆر محەمەد سابیر ونامەکان:

دکتۆر محەمەد سابیر، پیاوێکی زانستی و ئەکادیمییە، نیشتمان پەروەرە، ڕاستگۆیە، هاوڕێکانی هەمیشە وەک کەسێکی بەوەفا سەیری ئەکەن، ئەم پیاوە لەهەرشوێنێکدا بووایە دەوڵەت و پارت وڕێکخراوەکان سودیان لەتەمەن و ئەزمەن وتاقیکردنەوەکانی ئەم پیاوە وەردەگرت و گەورەترین سەنتەریان لەپێناوی زانست و نەوەکان دەخستە بەردەستی و هەموو پشتیوانییەکیان دەکردو ئەویش بەپشتیوانییەکانی سودی بەنیشتمان و نەوەکانی دەگەیاند، بەڵام بەداخەوە ئەم گەنجینەیە، ئەم سامانە گرنگانەی نیشتمان ونبوون و لەناوەندەکاندا وەک کورد دەڵێت: پەنجەیان بەزاخدا کراوەو لەپەراوێزادا ژیان دەگوزەرێنن، وەک گۆرانی مەزن دەڵێت:

بەڵێ دیارە لەناو قەومی بەسیتا قەدری سەنعەتکار
وەکو عەکسی قەمەروایە لەناو حەوزێکی لیخندا
بەڵام تەختی ڕوفاهو تاجی حورمەت میللەتی هوشیار
بەئوستادە ئەدا وەک تەلەناو شمشاڵی کون کوندا

.. بەداخەوە بۆ ئەودۆخە گشتگیرەی هەموانی لەتاساندا هێشتەتەوە، بەهیوام ڕۆژێک بێتە پێشەوە ئەم سامان و گەنجینەگەورانەی زانست و مەعریفەی وەک دکتۆر محەمەدسابیر لەیاد نەکرێن و ڕێزیان لێبگیرێت.

چرای ڕێی خەبات یان... نیشتمان:

کاتژمێر٤ ی پاشنیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ١٦ـــ٦ـــ٢٠٢٢، بە ئامادەبوونی ڕوناکبیران ونوسەران و نیشتمانپەروەران، لەهۆڵی تەواری شاری سلێمانی، نوسەر دکتۆر محەمەد سابیر، سێ کتێبی خۆیی لەقەباروشێوەو ناوەرۆکی جیاواز بەناوەکانی، یەکەم: چرای ڕێی خەبات،٣٣٤لاپەڕەی قەبارە گەورە، کەبیریتیە، لەبەشێک لەنامەو دیکۆمێنت لە شێوەی نوێدا،چەردەیەک نامەی تایبەتیە، دووەم: بیرەوەرییەکانم لەغوربەتدا، بیرەوەری،٥٥٥لاپەڕەی قەبارە وەزیری،سێیەم: ئەلبومی تێکۆشان، وێنە تایبەتی و گشتییەکانیەتی، قەبارە گەورە ٢١٤ لاپەڕە، بەرهەمەکانیش هەرسێکیان لەلایەن جەمال لەلەوە، ئامادەی چاپکراون. من پیرۆزبایی گەرم بۆ دکتۆر محەمەد سابیرو جەمال لەلەپێشکەش و دەستخۆشیان لێدەکەم، بۆئەم بەرهەم بەسودو بەکەڵک و گرنگانە، بەهیوام هەنگاوی دیکەی بەشوێندابێت و

کتێبخانەی کوردی بەم جۆرە بابەتە بەکەڵک وگرنگ وبەسودانە بڕازێنرێتەوەو سودی بە نەوەکان و ئایندە هەبێت.

چرای ڕێی خەبات..

نامەکان بەشێوەیەکی گشتی گرنگن نرخی تایبەتی وگشتییان هەیە،وەک مێژووی نوسراو بەڵگەنامە نامەکانی شێخ مەحموودی حەفید، بۆ کەسایەتیەکان وجەنگاوەرەکانی بەشێکی زۆریان لەنێوچون و فەوتاون ئەرشیف و نامەکانی (کەریم بەگی فەتاح هەمەوەند)، کەنامەی(مستەفاکەمال ئەتاتورک)ی تێدابووە بەقارەمانی سەردەمی خۆی کەریم بەگ لەبەڵگەنامە گرنگەو پڕبایەخەکان ئەژمار دەکرێت، کەریم بەگ فەرماندەی ئازاو بوێری لەشکری شێخی نەمر بووە،کە دەیان نامەی کەسایەتی تێدابووە بەناوبراو کە دوایی ساڵانی ١٩٧٦ بەدواوە، بەهۆی نەپاراستن و هەڵنەگرتنی لەشوێنی پارێزراو پێویستدا لەنێوبراون وبونەتە خۆراکی ئاگر، گەرئەونامەو دیکۆمێنتانە بمانایە زۆر تاریکی مەسەلەو کێشەی کوردی یەکاڵاو ڕوندەکردەوە، نامەو ئەرشیفی (شێخ فەرەج)ی بانی بنوک یەکێک لەسەرکردە قارەمان و بوێرو چاونەترس و ئازاکانی سەردەمی شێخ مەحموودی حەفید بوو، ئەویش نامەو دیکۆمێنتەکانی بەهۆی نەپاراستن و نرخ نەزانینەوە بە دەردی ئەوانی ترچوو،نامەکانی خوالێخۆشبوان قازی محەمەد و بارزانی و مام جەلال وکاک نەوشیروان مستەفاو… کەسایەتییەکان لە نێوەندی مێژوودا پڕبایەخن گرنگی و ڕوونکردنەوەی بەکەڵک لەسەر هەلومەرجەکان پێشکەش دەکەن، ڕوونکردنەوە لەسەردیوە شارەوەودا پێشراو پەتەماوییەکان دەخەنە ڕوو، نامەکانی نەو ئەم کتێبەش هەمان بایەخ وسوود بەنوسین وتوێژینەوەو لێکۆڵینەوەی قۆناغێکی نوێ دەهێننە ئاراوەو بەرچاو ڕونیمان دەخاتە بەردەست، پێویستە نوسەران وڕوناکبیران نەوەندە ڕۆشنبیری لەزۆر بابەتدا قەتیس وبەرتەسک نەکەنەوەو ڕۆشنبیری ونوسین لەمانا بەرفراوەن و گشتییەکەیدا سەیربکەن و نامەو نوسراوە پارێزراوەکان بەبایەخەوە سەیربکەن، چونکە بەهۆی دۆخ وهەلومەرج وڕووداو قەوماوەکانەوە لەکوردستاندا هەزاران بەڵگەنامەو نوسراو نامە… بونەتە خۆراکی جانەوەران و مێروزیانبەخش و ئاگر ولەناوچوون. بۆیە داواکارم وهیواموایە لەولایەن و کەسایەتییانە وحکومەت و دەسەڵاتدارانە بیر لەسامانی وڵات لەکەلتوورو نوسراو شوێنەوارو گەڵەکەکەن و ئەشکەوت و قەبرسان و شوێنەوارە مێژووییەکان بکرێتەوەو سەنتەری نیشتمانی بۆئەوبوارە تەرخان بکەن و بەلەدەستنەدانی مێژوو دابمەزرێنن و بەگرنگیی بەرزەوە سەیری نەوەندکە بکەن،کەرەسەکان بپارێزن، نامەش وەک ئەم کتێبەو هەزارانی تر گردوکە بکرێتەوەو بە باشترین شێوەی

سەردەمیانە بپارێزرێت. بۆیە ئەم هەنگاوەی دکتۆر محەمەدسابیر گرنگە وەک هەنگاوە سەرەتاییەکانی تر کەلەلایەن چەند کەسێکەوە لەپێناوی نامەو پارستن و ئەرشیفکردنیدا نراوە.

ئەم کتێبە بەشێک لە نامەو دیکۆمێنتی دکتۆر محەمەد سابیر لەشۆڕشی نوێدا، بەرگیی یەکەمیی بۆنامەکان لەسەرداناوە، دیارە لەبەرنامەیدایە بەشی دیکەیشی لەبەرهەم بهێنێت، وەک لەکۆڕەکەشدا ئاماژەی پێدرا، دکتۆر خاوەنی بەڵگەنامەیەکی یەکجار زۆرەو خاوەنی ئەرشیفێکی دەوڵەوەندە لەم بوارەدا، بەهیوام کەسانی شارەزا لەهەوڵ و هاندانی دکتۆردابن بەساخکردنەوەو بەچاپکردنی ئەم ئەرشیفە دەوڵەمەندەو سود بەهەموان بگەیەنێت، ئەوی ڕاستیی بێت من تەنیا هەڵوەستە لەسەر ئەم کتێبەی دکتۆر دەکەم و دەتوانم خوێنەوەی بۆبکەم، چونکە من ئەوینداری دیکۆمێنت و بەڵگەنامەو خوێندنەوەیانم وبەلامەوەجێگەی مەبەست و گرنگیپێدانە، پاش هاتنەماڵەوە، زوبەزوو دەستم بەخوێندنەوەی ئەم کتێبە گرنگە جوان و پڕبایەخەکرد، زۆر هەستم بەئاسودەیی و گرنگی و سودی ئەم نامانە کردو چێژم لێبینین. کەئەم نامانە چەند بەکەڵک و بەسودن و زۆر ڕێی تاریکی مێژووی ئەوکاتەمان بۆ ڕوناک دەکاتەوە، زۆر بەربەست وەلادەخەن. لەلایەکیی دیکەوە پاراستن و مانەوەو پاراستنی ئەم نامانە بەم شێوەیە، هەمووی چیرۆکی گەورەو پەیامی جوانیان لەپشتەوەدا حەشارداوە زۆر نهێنی دوای ساڵی ١٩٧٥مان بەهۆی نامەکانەوە بۆ ڕوون وئاشکرا دەبێت، ڕاستە نامەکان کەسین و بۆ خودی دکتۆر نوسراون، بەڵام لەناوەڕۆک و مەبەستدا گرنگ و پڕمەخزاو ڕاستین، پەند ئامۆزو پڕ لەهیوای ئەوە سەردەمن، ئەمە لەم نامانەو کەدەکانیەوە زۆر نهێنی، زۆر بابەتی گرنگی لەهەڵدەهێنجین، چونکە وەک گوترا نامەکان بەپێی هەلومەرج و کات و سەردەمی خۆی نوسراون، بابەتی لەکۆڵینەوەو توێژینەوەی وردو پەراوێزو ڕوونکردنەوەی زیاتر هەڵدەگرن، نامەی وشک و بێناوەڕۆک نین، بەڵکو لەڕێگەی نامەکانەوە زیندوێتی و کۆڵنەدان و تێکۆشانی گەلێکی ستەمدیدەو وڕێی ئازادی و تێکۆشان و بەرخۆدان، کەگەلی کوردو نیشتمانەکەیەتی لەنامەکاندا بوونی هەیە، دوژمنانی ناوخۆمان و دوژمنانی دەرکیش لەم تێکۆشان وبەرگرییەی ئەم گەلە کەم تەرخەمیان لەزوڵم وسوتماککردن و خوێنڕشتنی ئەم گەلە بەئاگرو ستەم لەزوڵمی جەبەروتیان قسوریان نەکردووەو بە ساتێک دەرفەتەکانیان بەتاوان و خوێنڕشتن و لەناوبردن لەکیس نەداوە، دکتۆر خۆی خاوەنی عەقڵیەتی بەڵگەنامەو دیکۆمێنتە بۆیە بەوپەڕی سەخاوەت وگرنگییەوە لەم بابەتەو بەکەڵکییەکەی ڕوانیوەو وەک مێژووی قۆناغێک خستویەتییە بەر دیدەی ئێمەومانان و ئەو لەئەمە زیاتر

پەرەشی و گرنگی ئەم نامەو نوسراوانە دەزانێت و دەزانێت سودەکەی چییە؟ دکتۆر خۆیشی خاوەنی مێژوویەکی دەوڵەمەندو پڕئەزمۆن وتاقیکردنەوەی ناوەوەی نیشتمان و دەرەوەیە، دەزانێت نرخ وبەهای سەردەمیانەی ئەم نامانە چین و لەکوێدایە، بەهیوام لەهەنگاوەکانی بەردەوام بێت و نەوەستێت لەپێناوی مێژوو قوربانیدانی گەورەی گەلەکەمان، کەلەوپێناوەدا نەوەکان قوربانی زۆریان بەسەروەرەو بەرزی خاک پێشکەشکردووە.

بەرئەنجام:
نەوەرەک وکاکەو ناوەخنی نامەکان بەگشتی وەک وترا گرنگن، هەواڵ ودەنگوباسی وردی ئەو سەردەمەی گەل ونیشتمان پەیدا گوزەری کردووە تێدایە، نامەکان یان فەرمین یان کەسین وکەسایەتییەکان هەموویان پێشمەرگەو تێکۆشەری کوردو سەرکردەکانی یەکێتیی نیشتمانی نوسیویانن، کات و شوێن و هەلومەرجی دیاری کراوە، ڕوداو دەخی ئەوسەردەمەی شۆڕش و خەڵک لەگوندو شارەکانی لەخۆگرتووە، باری ئابووری وکۆمەڵایەتی وگەشەو پێشکەوتن و شەڕو چەک و خۆراک و ناوچە ئازادو پەیوەندییەکانی شۆڕشی لەناوەخندا کەکردەتەوە، شەڕی ناوخۆو هەکارو داکشان و هەڵکشانی تێدایە، ناوی زۆرشەهیدی سەرکردەو کات وساتی شەهیدەکان وڕونکردنەوەو بۆچونی لە ئامێزی نامەکاندایە، زۆرهەڵوێست و هەلومەرج ئاماژەی پێدراوەو ڕونکردنەوەو باری سەرنجی لەخۆگرتووەو شەڕی ئێران عێراق وهەڵوێستی پارتە کوردی وعەرەبیی وئیقلیمی و نێودەوڵەتییەکان باسکراوە، گەلێک بابەتی دیکەیش لەبارەیانەوە دواون.. هەموو نامەو دیکۆمێنت وبەڵگەنامەکان گرنگ و مێژووین.

هەندە وردە سەرنج بۆ نامەکان:
یەکەم: دەبوو پەراوێزەکان زۆرتربوونایە ڕونکردنەوەو مێژوو بەرواروی زیاتر تێدابوایە.
دووەم: رونکردنەوە لەسەرکەسایەتییەکان شەهیدەکان هەبوایە، قەبارەو جۆری کاغەز ئاماژەی پێبدرایە.
سێیەم: دەبوو لەتایپکردنی نامەکان ڕێنوسی ئەمڕۆ بە دەستەواژەو نوسین لەبەرچاوبگیرایە نەک بەشێوەی کلاسیکی و سەردەمی خۆی تایپ بکرێت، ڕێنوس بە بەڵگەنامەو جوانکردنی لەئێستادا گرنگەو بەخوێنەریش باشترو سەرنج ڕاکێشترە.
چوارەم: ڕێگەی زۆرێک لەنامەکان ناوی گەیەنەرو شوێنی ناردن وگەیشتنی دیارنیە دەبوو لەوبارەوە ڕونکردنەوەو ئاماژەدان هەبوایە.

پێنجەم: دەبوو نوسەری نامەکان مردن وەفاتیان یان شەهیدبوونیان وەک مێژوو بنوسرایە ئەمەگرنگی میژوویی خۆیی هەیە، بە لێکۆڵینەوەو توێژینەوە.
شەشەم: دەبوو هەرسێ بەرهەمەکەی نوسەر لەڕوی دیزاینەوە لە یەک شێوەو قەبارەدا بوایە، چونکە لەنێوکتێبخاندا، هەم بابەتەکان لێکەوەنزیکن، هەم بۆ نوسەریش باشترە کتێبەکانی لە تەنیشت یەکەوە ڕیزبەندی بکرێن وجێگەی شیاوی خۆیان بگرن.

١٧ـــ ٥-٢٠٢٢

بەرهەمی حەوت ساڵ... بەختیار

یەکێک لەو کارانەی کە لە سەرەتای هاتنی دەسەڵاتی کوردی و لاچونی دەسەڵاتی بەعس دەبوو بکرایە ئەوە بوو دەست بکرێ بە کۆکردنەوە و ڕێکخستنی زمانی کوردی کە ساڵەها بوو بە هۆی گوێ پێنەدان و پەرگەندە بوون لە لێواری لەناو چون بوو. لەناو چون بە مانایە نا کە نەزانی بە کوردی بدوێی، بەڵکو بە خاوێن و بە ناز و بەهێز و لاوازی زمان وا ئەکات کە کاڵ بێتەوە. هەڵبەتە لێرە و لەوێ چەندان نوسەر و شاعیر هەبوون، بەشێکی زۆریان هەمبانەی ووشەی جوان و شیرینی کوردیان پێ بووە.
بەڵام بە ڕاستی زمانی کوردی ئەگەر چی هەر وەک کورد خۆی سەرسەختییەکی بێوێنەی کردووە لە مانەوەدا، بەڵام هەر زمانێک ئەگەر نۆژەن نەکرێتەوە ووشەی بە زیاد نەکرێ پێ بە پێی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و هاتنە ناوەوەی چەمکی زمانەوانی تازەی جیهان لە هەموو بوارەکاندا، ئەوا ئەو زمانە تیژییەکەی خۆی لەدەست ئەدا و کول ئەبێ ناچار ئەبێ چەمکی زمانەکانی تر بەکار بهێنی و ووردە ووردە چراکەی کز ئەبێت.
دەسەڵاتی کوردی سەرەڕای ئەوەی کە لە چەندین لایەن و کەسایەتییەوە ئاگادار کراوەتەوە، خەڵکانێک هەبوون شارەزا لە زمانی کوردی و توانای ئەوەیان هەبوو زمانەکە بە شێوەیەکی زانستی و سەردەمی کۆبکەنەوە لە لاوازی ونەمان ڕزگاری بکەن، لە هەمانکاتدا ببێتە

سەرچاوە بە نوسەران و نەوەکانی داهاتوو بە ئەوەی بگەڕێنەوە سەری لە کاتی پێویست و کاری زمانەوانیدا، بەڵام بە داخەوە دەستیان بە ئەو کارە نەبرد، سەرەڕای ئەوەی ئەوە کاری هەر دەسەڵاتێکی حاکمە لە هەر ووڵاتێکدا کە زمانەکانی ناو ووڵاتەکەی بپارێزێت لە لەناوچوون ڕزگاری بکات، لەبەر ئەوەی کەلتوری ووڵاتەکەیە.
زاتێک بە ناوی (بەکان جاف) کە بەخەمی دەسەڵاتی بەم شێوەیە بینی ناچار بە تەنها قۆڵی لێهەڵماڵی و ئەو کارەی خستە ئەستۆی خۆی حەوت ساڵی تەمەنی تەرخان کرد بە ئەوەی زمانی کوردیش وەک زمانەکانی تری دنیا ببینرێ لە پلاتفۆرمی گۆگڵ وەک زمانەکانی تری ئەم سەرزەمینە، پێموانییە کە ئەم زاتە تەنها گەچ بەرزی کوردایەتی وای کردبێ ئەو کارە بکات، یان تەنها بە دەرکەوتن و بەرژەوەندی تاکە کەسی ئەوەی کرد بێ.
لەبەر ئەوەی کارێکی وا تەنها کەف و کوڵی کوردایەتی نییە پاش ماوەیەک بنیشێتەوە، بەڵکوو کارێکە داهاتووی لەسەر بنیات ئەنرێ، ئەمە یەک لەو کارانەیە کە کۆڵەگەکانی ووڵاتی لەسەر بنیات ئەنرێ.
ئەبێ بە بنیاتنانی سەرلە نوێی کەسایەتی کورد کە دوژمنەکانی هەمیشە لە هەوڵی شکاندن و شێواندنین، بەم شێوەیە بیر لە ئەنجامدانی کارەکان بکرێتەوە، بە هۆش و بیرێکی ژیرانەی وا بە دوور لە دەمارگیری و هاش هوش، کە ئاستەکەی لە چۆنایەتیدا زۆر بەرزتر بێت.
ئەمە ئەو هۆشیارییەیە کە پێویستە بە بەرەنگار بونەوە لەبەرامبەر لەناو چون و پەراوێز خستن، پێویستە هەر لاوێکی هەڵچوی کورد شوێن پێی (بەکان) هەڵگرێت بە ئەنجامدانی کارێکی ڕاست و ڕەوان، باشترە لەوەی لەعنەت لەو ڕۆژە بکات کە ئەو تیایدا بە کوردی لەدایک بووە.
لە سایەی دەسەڵاتی ئەم ڕۆژگارەی کوردیدا، ئەبێ تاکەکان پشت بەخۆیان ببەستن و دەست لەدەستی یەکتر بکەن گیانی یارمەتی و لەبوردەییان هەبێت بەرامبەر بە یەک، هەمیشە چاوەڕوانی ئەوە نەبن کە دەسەڵاتێک هەیە ئەبێ ئەم ئەرکانە بەجێ بگەیەنێ، ئەبێ قایل بین بەوەی کە ئەم دەسەڵاتە ئەوە ناکات، ناکرێ چاوەڕوان بی و هیچ نەکەی. ئەبێ هەرکەسێک توانایەک لە خۆی بەدی ئەکات هەوڵ بدات بەرەو پێشی بەرێت. نمونەی لەو بابەتە لە ناو کورددا زۆرن کە ئەتوانین هەندێکیان لێرەدا بهێنینەوە وەک (کاک هەمەر و کەیسی ئەنفال و گۆڤاری ئەنفالستان، چەند ساڵێکە باری قورس و چیرۆکە تاڵەکانی ئەنفالی لەسەر شانی خۆی ناوە)، (کاک گۆران و ماڵپەڕی دەنگەکان، کۆمەڵێک کەسی بە ئەمەکی لە دەوری ماڵپەڕەکە کۆکردۆتەوە)، (ماڵپەڕی ڤەژین کە کۆمەڵێک لاوی ڕۆژهەڵاتن، کاری کۆکردنەوەی فەرهەنگە کوردییەکان ئەکەن خستویانەتە بەردەستی

هەموان)، (کورد ئایتی گروپ کەمەڵێک لاوی شارەزا و خوێن گەرمن، لە هەوڵی خزمەتکردنی کوردن لە ڕێگای ئای تییەوە)، (کورد فەنت کەمەڵێک کەسی شارەزان فەنتی زۆر جوانی کوردیان ساز کردووە)، ڕەنگە زۆری تریش هەبن لێرە و لەوێ بە کاری زۆر بەسودەوە سەرقاڵن، کارەکانیان کونجێک پێ ئەکاتەوە خەڵکانی تر سودی لێ ئەبینن.

ئەم کەس و گروپانە هیچ لایەنێکی دەسەڵات یارمەتییان نادات، بەڵام سەرباری سەختی ژیانی تاکە کەسی خۆیان کاتێکی زۆر و تاقەتێکی زۆر بەکار ئەهێنن بۆ بەردەوامی ئەو کارانە لە پاڵ سەختی ژیاندا، کە بەشێکیان کاری دەسەڵاتێکە توانایەکی ماڵی لەبەردەست بێت، بەڵام ئەوان ئەو کارە ئەکەن بە توانای خۆیان لە گیرفانی خۆیان.

ئەمەی لێرەیا ئەوترێ بەو مانایە نییە کە ئیتر ئەو کارە لەسەر ئەستۆی دەسەڵات لابرێ و ئەوە ببێتە سوننەت و کاری تاکەکانی ناو کۆمەڵگا، هەروەها بەو مانایەش نییە هەرکەس بەر ماڵەکەی خۆی پیس بوو، بڵێ (بەخوا حکومەتێکی خراپمان هەیە). لە ڕاستیا هەر بیرۆکەیەک و کارێک سەرەتا لە تاکەکەوە سەرچاوە ئەگرێ، ئەگەر دەوڵەتیش یارمەتیدەر بێت، هەوڵە تاکە کەسییەکان ئەبێ جێگای خۆی هەبێت بۆ ئەوەی کەسێتی تاک لەوەی ئێستا هەیە تۆکمەتر بێت.

ئەو هەوڵانەی (بۆکان) لە کاتێکدا دەستی پێکردووە کە کورد بوون لە باکور ئاسان نییە و کورد بە بێ دەنگی جینۆساد ئەکرێ، لەو کاتانەدا هەوڵی لەناودانی کورد هەبوو لە ڕۆژئاوا، لە ڕاستیا هەمیشە پیلان ئامادەیە لەسەر مێزی دوژمنەکانی کورد.

ئەو هەوڵانەی (بۆکان)لەو کاتانەیا دەستی پێکردووە کە کورد بە لەشاو لەدەست ترسی لە ناو چون و نا دادپەروەری ووڵاتیان بەجێ ئەهێشت، زۆرێک هەبوو تفیان لە ووڵات ئەکرد.

بۆیە ئەو هەوڵانەی (بۆکان) کە ئێستا بە ئەنجام گەیشتووە مایەی ڕێز و خۆشەویستییە لە لایەن هەموو تاکەکەوە.

لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا پۆستێکم بینی لە لایەن بەڕێزێکەوە کرابوو تیایدا وێنەی ئامارێکی دانابوو کە کورد چەندن لە هەر ووڵاتێک لە ووڵاتەکانی ئەوروپا و هەندێ شوێنی تر وەک خۆی دەیڵێ هەوڵی داوە لە دەزگاکانی بەرپرس لەو بابەتە زانیارییەکانی بەدەست هێناوە.

ئەم کەسە بە هەوڵدان لە ماوەی شەش مانگدا بەم ئامارە گەیشووە. لە بەرامبەردا ئەبێ ئەم کارە بەرز بنرخێندرێ و دەستخۆشی لێ بکرێ کەسێک کارێکی ئەنجامداوە لە ماوەی شەش مانگێک کەم نییە جوهد و تاقەتێکی بۆ خەرج داوە لەو پێناوەدا، بەڵام کاتێک کە ویستم کۆمێنتێکی دەستخۆشی بۆ بنێرم، چاوێکم خشاند بە کۆمێنتەکاندا، لەو کاتەدا وەک کارەبا لەم بدا هەندێ کۆمێنتم بینی بە ڕاستی بە خوێندنەوەی هەستم ئەکرد هەموو جەستەم ژەهراوی ئەبێ، لە بێ ڕێزی

کردن، بەکەم نیشاندان، بەدرەخستنەوە بۆ ستایلێکی زۆر ناشرین، گاڵتەجاری کردن، و زۆر شتی ناخۆشتر کە جێگەی باسکردنی نییە، بۆ کەسێک کە هەوڵێکی داوە زانیارییەک بەردەست بخا.
ئەمە نەخۆشییە ئەبێ چارەسەر بکرێ لە عەقلییەتی تاکەکاندا.. ئەگەر بتەوێ کۆمەڵگا پێش بکەوێ، پێویستیت بە هێزی بازوو نییە، پێویستیت بە چەکی قورس و پێشکەوتوو نییە، بەڵکوو زۆر پێویستیت بە عەقڵێکی هاوسەنگ و هۆشیارییەکی سەردەمیانە هەیە، هۆشیارییەک کە زادەی بیرێکی هاوسەنگ بێت، ئەبێ دەست بەدەستی یەکەوە بگرن ڕێگە پیشانی یەکتری بدەن، بەو شێوەیەی ئەتوانن بەرەنگاری لەناوچون ببنەوە….
ئەبێ هانی لاوانی تازەپێگەیشتوو بدرێ بەو شێوەیە بیر بکەنەوە بەو شێوەیەی (بۆکان) بیری پێ کردۆتەوە چونکە ئەوە ڕێگەی ڕاستە. زۆر خۆشحاڵم لەم سەردەمەدا ئەژیم کەسانێک لە وێنەی (بۆکان) هەن.

بەختیار
2022-5-14

دوو قەسیدەی دی لە شاعیری میسری (محەمەد ئەلقلینی)ـەوە… و: نەژاد عزیز سورمێ

ئێمە زۆر پێك دەچین

ئێمە زۆر پێك دەچین
کەس تێبینی جیاوازی نێوانمان ناکا
دە وەرە ئەی درەخت
ڕۆڵی خۆمان بگۆڕینەوە
تۆ دەچیتە ماڵی من و
وا پێشان دەدەی تۆ منی
منیش هەر لەو چەلاییە
لە جێی تۆدا دەوەستم
وای نیشان دەدەم تۆم
هاوسێکانم بە قسەوقسەڵۆکان غەیبەتت دەکەن

وەك ئەوەی ڕاهاتوون لەگەڵ منیش وا دەكەن
وەكو منیش
لە بەروبوومی بە تامت زیاتر لێ هەڵناوەرێ
مناڵە برسییەكانیشم
یەك بەرت لێ ناكەنەوە
چوون فێرم كردوون
هیچ خەونێك نەدروونەوە
گەر بە ئارەقەیان تەڕ نەبووبێ ..

وەرە درەخت ڕێمان بگۆڕینەوە !
بەڵێنت پێ دەدەم
چۆلەكەكانت
ئەگەر لەسەر سنگیشم نووستن
بێداریان نەكەمەوە
پرچی با دابێنم و
دەست بە قوڵگی پڕ لە هاواری دادێنم
بەڵێن دەدەم
دوو عاشق
كە ماچێكی بە دزی
لە پشتی ترسەوە دەكەن
بشارمەوە
هەرگیز خۆم
لە گەرمای پڕوكێن نەدزمەوە ..

وەرە ئەی درەخت با ڕێمان بگۆڕینەوە !
تا لە تۆ فێر بم
ڕەگ و ڕیشەی خۆم خۆش بوێ
كە بە هێز و تاوەوە لە خاكم دەچەسپێنێ
كە خۆشم دەوێ
تەنانەت كە ڕێگەی هەڵاتنیشم
لە سیمای داركەرێكی مۆومێچ لێ دەگرێ .

هیچ قەسیدەیەكم
لەبارەی دەریاوە نەنووسیوە

هیچ قەسیدەیەكم لەبارەی دەریاوە نەنووسیوە
چونكە ترساوم وشەكانم
بەر پاپۆڕە نقووم بووەكان بكەون

یا قەڵەمم بە ڕشانەوەی گەنجێك پیس ببێ
وەختی هەڵاتنی بۆ وڵاتێکی سنگفراواتر
دەریا تووشی سەرسووڕانی کردووە ..

دیسان هیچ قەسیدەیەکیشم
لەبارەی ئاسمانەوە نەنووسیوە
چوون خەونەکانم بە بێ باڵیش دەمگەیێنن
پاشان تفەنگەکان لە دەرەوە
پاسارییەکیان نەهێشتووە نەیانکوشتبێ
هەوڵیشم نەداوە
قەسیدەیەك لەبارەی ڕێگاوە بنووسم
چوون غوربەت
پێیەکانمی خواردووە
سەرەڕای ئەوەی دزەکان
تریفەی مانگیان لە گیرفانییان کردووە و
ڕێگایان بە تاریکی هێشتووەتەوە ..

تەنانەت قەسیدەم
لەسەر بەهەشتیش نەنووسیوە
چونکە من خۆشەویستێکم نەبووە
لەسەر مەمکی بنووم
کە ئێقرەیشم وشك هەڵاتووە
لێوی ژنێکم نەمژیوە

من شاعیرێکم
تا ڕادەیەك لەسەر هیچم نەنووسیوە
تەنیا جارێك
قەسیدەیەکم لەبارەی گۆڕێکەوە نووسی
بە قەبارەی نیشتمان
پاشان جەستەی خۆمم تێهاوێشت و
مردم .

من شاعیرێکی تا بڕێی هەژارم
کە منداڵەکانم برسی دەبن
قەسیدەی فرۆشیان دەڵ گەرووی داوێم
کە ژنەکەیشم ترسی ئایندەیەتی
لە پەراوێزی تێکستێکی خراپ دەیشارمەوە
چوون چاوی شەیتانان

به سرووشتی خۆیان
بەسەر دەق دا نەبێ ناسووڕێن
لە باتی نان و پەنیر و شیری پاکژی مناڵان
دیوانێكی شیعر و
بەستەیەك كاغەزم كڕی
ژنەكەم هاواری كرد
((تۆ باوكێكی خراپیت))
لە كاتێكدا
بە تووڕەییەوە دیوانەكەی دەخوارد
بەڵام ڕێگەی دام ئەو ڕستانەی
بە لێوییەوە نووسابوون
تا دوا پیتی وشەی (خۆشم دەوێی)
بلێسمەوە .

سەرچاوە؛ ماڵپەڕی :
http://mahertolba62.blogspot.com/p/blog-page_82.html

ناوبانگ لە دوو قۆناغی جیاواز… راستی بێهادین

بۆ ناوبانگ بوون یەکێکە لە ئارەزووە گەورەکانی مرۆڤ، لە کۆنەوە تا ئێستا، هێزێکی پاڵنەر و کاریگەرە بۆ گەیشتنی مرۆڤ بۆ ئاستی ڕێبەرایەتی و لێپرسراوێتی، ئەم حەزە لە خەسڵەتی مرۆڤدا کۆنە و پەیوەندی بەو ململانێیانەوە هەبووە مرۆڤەکان لە قۆناغە جیاجیاکانی ژیانیان کردوویانە لەگەڵ یەکتردا، ناوبانگ بوون کارکردنە لە سەر لە خود ناسین و گەیشتنی وێنای خۆی و شێوەی، روخسار و ڕەنگ ی، داهێنان و تواناکانی بۆ خەڵك، ئەوەبێتە بۆ زۆرترین خەڵك، ئەمەش مافێکی سروشتی مرۆڤە،
بەڵام دوو جۆر ناوبانگ هەیە
ئەرێنی و نەرێنی
ئەرێنی ئەم جۆرەیان لە لایەن یاسا و ڕەسا ریگەپێدراوەکان ڕەوایەتی پێدەدرێت، ئەو ڕەوایەتیە ناوبانگی ئەرێنی بەو مرۆڤانە دەبەخشن،

ئەو مرۆڤانە بە نەمری دەمێننەوە، ناوبانگی ئەرێنی لەگەڵ تەمەن نیە، پاش مەرگیش کاریگەری ئەمێنێتەوە، نەوەکانی دواتریش ئەتوانن شانازی پێوە بکەن،

هەردوو رووەکەی (ئەرێنی و نەرێنی)لە لایەن مرۆڤەوە هەوڵی گەورە بە دەدرێت، دیارە هەر قۆناغە و کەرەستە و هۆکارێك ڕۆڵی بینیوە لە گەیشتن بەم ئامانجە، کەرەستەکانی رابردوو(سوارچاکی و ئازایەتی و راووشکار، جوانی و دەنگ خۆشی)
لە ئێستادا (بینەر و زۆری لایک و کۆمێنت هتد..)

لەم قۆناغە ناو بانگی ئەرێنی بە ئاسانی بە دەست نایەت، لە بەر قووڵ بوون و گەورە بوونی ململانێیەکان لە ناو یەکتردا، وە پێشبڕکێیەکان خێراتر بوون، وە خودی ناوبانگ تەمەنی دەوێ، قوربانی و شەو نخونی، توانای گەورەی دەوێ تا بتوانی بکەویتە بەر دڵان و وینای بینینی خەلك،

ئەوەی ئێستا لە دنیای سۆشیاڵ میدیادا هەیە هەر لە سوکایەتی کردن بەیەک و شکاندنی یەکتر و تا ئەوەی وەک بوکەڵەیەکی سێکسیش خۆیان دەردەخەن ، جۆرێکی ناشرینی بەدەستهێنانی ناوبانگە تەمەنێکی کەم بە شێوەیەکی ناشرین دەکەونە بەرچاوی خەڵکی و دواتر نامێنن.

لە وڵاتە پێشکەوتووەکانی دنیادا بە دەستهێنانی ناوبانگ، بە هیچ شێوەیەك ئاسان نیە، کەسانی نائاسایی و، بەتوانا و بە بەهرە، هەرگیز ڕێگەیان پێنادرێت لە ڕێگەی میدیاوە دەربکەون و بەناوبانگ بکرێن. هاوکات خەڵکەکەش کە کەسایەتیەك تەواو لێهاتوو نەبێت لە بوارەکەی خۆیدا، قبووڵکردنی ئەستەمە.بەڵام بەداخەوە، لە وڵاتەکەی ئێمەدا و لەناو میدیای کوردیدا، دۆخەکە تەواو پێچەوانەیە، هەر ئەوەندە کەسێکە توانای دەرکەوتنی هەبێت ، ئیتر بەبێ بەهرە و لێهاتووی لەلایەن میدیاکاناوە گەورەدەکرێن و بە کۆکردنەوەی بینەر بە چەندەها شێوەی جیاواز بەکاردەهێنرێن.دەبینین میدیا زۆرجار بە ناوینیشانی مۆدێلەوە، چاوپێکەوتن لەگەڵ هەندێ لەم کچانە دەکات کە نە مۆدێلن، نە فشانن، نە ستایلن، وەلێ میدیا هەم ناوبانگیان بۆ درووست دەکات و هەمیش دەیانکات بە بەزمی سۆشیاڵ میدیا..بێ گومان ئەگەر لایەنی پەیواندیدار مەبەستی بێت زۆر ئاسان دەتوانێت کۆنترۆڵی ئەو میدیانە بکات کە بە مەبەست،ناوبانگ بە کەسانی بێ بەهرەو بێتوانا پەیدا دەکەن.

ناوبانگ لای عاریفان

هەبوونی ناو و ناوبانگ لای عاریفان بە پێچەوانەوەیە. لای ئەوان گرنگ نییە ناوبانگیان لێرەدا چۆنە، گرنگ ئەوەیە ناوبانگیان لەولا (دوای مردن) چۆنە.
مەحوی وتەنی: بەبێ نامی ژیام و نامەوەر چووم…
:
مەولانا سەبارەت بەم بەڵایە دەفەرموێت:

نردبان خلــق ایـــــــــــن ما و منیست
عـــــاقبت زیـــــــن نردبان افتادنیست
هـــــــر که بالاتـــــــــر رود ابلەترست
که استخوان او بتر خــواهد شکست

مەولانا پێی وایە کە هەر کەس لە پەیژەی (من و ئێمە) سەر بکەوێت، لە کۆتاییدا هەر بەردەبێتەوە. واتە هەرکەس بە پەیژەی ناو و ناوبانگ و خۆپەرستی و خۆویستی و شوهرەت دا سەربکەوێت، دواجار بەشی هەر کەوتن و مل شکاندنە. هەرکەس زیاتر سەربکەوێت گەمژەتر و نەفامترە، چونکە تا بەرزتر ببێتەوە خراپتر ئێسك و پروسکی تێکدەشکێت.
ناوبانگ وەکو فودانە (میزەڵان) وایە، هەتا گەورەتر بێت دەنگی تەقینی گەورەتر و حەیابەرتر و ئابڕووبەرانەتر دەبێت. هەر کەس زیاتر بەم پەیژەیەدا سەربکەوێت، ئەگەر بەر بێتەوە گێزەکەی دەستی زیاتر دەزرنگێ و سەدای بەرزترە. وەسف و ستایش و پێداهەڵدانی خەڵکیش نرخی قروشێکیان نییە، چونکە ئەم خەڵکە وەکو کەوان وان، هەتا زیاتر لە ئاستتدا بچەمێنەوە ئەو تیرەی کە بێت دەهاون مەرگبارتر و کوشندەتر دەبێت.
ناوبانگ یەکێکە لە سەربازەکانی نەفس، ئەگەر زوو فریای نەکەوی مەملەکەتی دڵت داگیر دەکات.
غەزالی رەحمەتی خوای لێبێت لە بابی (مهلکات)ی کتێبی (احیاء علوم الدین)دا زۆر بە شێوەیەکی مەترسیدار باسی ئەم بابەتەی کردووە.
ئەوەی لە دنیای ئەمڕۆدا دەیبینین ئەوەیە کە بازاڕی ناوبانگ لە هەموو شتی تر ڕەواجی زیاترە. مرۆڤ لە پێناوی بەدەستهێنانی ناوبانگدا هەموو کارێك دەکەن. بۆ ئافرینێك لە دەیان دەرگای ناشرینی نەفرەتی تەقولباب دەکەن.
مەحویی گەورە فەرموویەتی:
دەخاتە فکری ئەهلی مەعریفەت شێوەی جەجاڵ ئەلحەق
دەبینی بەعزە ئەشخاصێ بە دوویا خەرگەلەی مەخلــوق

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا...9...شەمامە بارەوانی

بەشی نۆیەم/

قورئانیەکان سزای ناوگۆڕ و هەفتاو دوو حۆریەکەی بەهەشتیش ڕەتدەکەنەوە..!

بێگومان،

لە کوردستان قورئانیەکان زۆر چالاکن و لە سۆشیال میدیاوک، ئەوەندەی من ئاگام لێیەتی، دوو گرووپیان هەیە بە ناوەکانی(پرسیارە فیکریەکان)و، (2ڕێگا).

کەمێک کەس سەرپەرشتیان دەکەن، هەندێکیان دەناسم کە پێشووتر ئیسلامی سیاسی و یەکگرتووبوون و دانەیەکیان مەلاشە، مەلا(عەزیز غەفور). هەڵە نەبم ئەدمینە لە گرووپی(پرسیارە فیکریەکان)،

بەر لە ماوەیەک، بابەتێکیم بینی لەماڵپەڕەی(دابڕان)،

بە ناوی:(تۆقاندنی موسوڵمانان)و لەوێ زۆرلۆژیکی باسی هۆکاری باران نەبارین و، سزای ناو گۆڕ و دۆزەخ و ترسان و تۆقاندنی مرۆڤەکان، بۆ ئاگری دۆزەخ لە لایان بانگخوازەکان کردبوو و لەوتارەکە نووسیبوو(لەم ماوەیەدا بیستم گەنجێکی تازە پێگەیشتوو باری دەرونی تێك چووە بەهۆی ئەوەی گوێی لە بانگخوازێك گرتووە کە باسی سزای گۆڕی کردووە، ئەمیش لە ترسان ئیسراحەتی لێ بڕاوە! ئاخر سزایەك کە هیچ بنەمایەکی قورئانی نیە و بە یەك ئایەت لە قورئاندا باس نەکراوە ئەم هەموو ترس و تۆقاندنە چیە؟ بۆچی خوداتان کردووەتە جەلاد حاشا لە مەقامی ئەو کە بەو جۆرە وێنای دەکەن کە چاوەڕێیە تا موسوڵمانان بچنەوە ژێر دەستی و لە ناو ئەو قەبرەدا ئەمر بکات دارکاری بکەن و بیسوتێنن و ماری بۆ بێنن؟ بە چ مەنتیقێکی دادپەروەری پێتان وایە ئەو خەڵکە لەو قەبرەدا پاڵی داوەتەوە و راکشاوە و جوڵەی نیە و دارکاری دەکرێت و پەراسوەکانی بەسەر یەکدا دەبڕێن بەبێ دادگایی؟).

ئینجا مەلا عەزیزغەفور هەر لەو وتارە وەکوو هەموو قورئانیەکانی تر سزای ناوگۆڕی ڕەتکردبوویەوە و نووسیبووی(ئەم چیرۆکی ئەژدیها و مارومورە هەمووی درۆیە و پێچەوانەی کەلامی خودایە.

: ئەو ئایەتەی کە باسی ئالی فیرعەون دەکات دەفەرموێت ئەمان دەبرێنە سەر ئاگر نەوەك ئاگر دەهێنرێت بۆ ئەمان و بەهیچ شێوەیەك پەیوەست نیە بە گۆڕەوە).

سەبارەت بە دۆزەخیش نووسیبووی(ئەزیزان تکایە ئەمەم لێ وەرگرن:
دۆزەخ تەنها جێگای دوو کەسە: بێ باوەڕێك کە حەقیقەتی بۆ ڕون بووبێتەوە بەڵام ئینکاری بکات.
ستەمکارێك کە ستەمی گەورەی لە مرۆڤەکان کردووە، چ باوەڕدار بێت چ بێ باوەڕ.)
وتارێکیتری مەلای ناو هاتیم خوێندەوە، کە لە ماڵپەڕی (ڕوانگە و ڕەحنە)یش بەناونیشانی(دابەشکردنی باخاتی بەهەشت) دابەزی بوو، ڕەخنەی ئەوەی لە واعیزەکان و پیاوانی ئاینی گرتبوو بەوەی بەپێی ڕیوایەت و ئەنجامدانی هەندێک زیکر و نزاو خوێندنی چەند ئایەتێکی قورئان و جێبەجێکردنی چەند ڕیتوەڵ و سروتێکی تری ئایینی بۆ دەی خویان دەن و بە ناوی خوداوەند و بە کەفالەتی پێیامبەرەوە،

کۆمەڵێک بەڵێنی زل و ساختە بە خەڵکی دەدەن و پێیان دەڵێن بە خوێندنی فڵان سورەت، یان فیسار زیکر و فلان مەئسورات و نزا، رزق و ڕۆزیتان زیاد دەبێت و خوداوەند و پێیامبەر لەبەهەشت واو واتان بۆ دەکەن و

بەو چەشنە بە دەی خەیان و زەوی و کۆشک و حۆری و باخاتی بەهەشتەت بەسەر خەڵکی دابەشدەکەن(هەندە لە واعیزەکان وادەزانن خەڵك کرێکاری بۆ خودا دەکات، ئیتر تا خودا زیاتربدات باشترە، بۆیە بەناوی خوداوە بەردەوام خەریکن عەمەلی سالحی وردیلەی وەك زیکر و دوعا مەئسورەکان و خوێندنی هەندە سورەتی قورئان دەخەنە موزایەدەوە و هەر ڕۆژە و ئەجرێکیان لەسەر دادەنێن.. ڕۆژێك لە بەرامبەر یەکێك لەوانەوە قەسر دابەش دەکەن و ڕۆژێك دار و درەخت و باخاتی بەهەشت و ڕۆژێك حۆری .. یەکێکیان دەڵێت ئەگەر ئەو دوعایە بخوێنیت ئەوە شەیتان ئەو ڕۆژە نایەت بە دەورتدا و ئەویتر ئەڵێت ئەگەر خوێندت رزق و ڕۆزیت زیاد دەکات و یەکێ تر دەڵێت ئەگەر هەموو ڕۆژێك یان دوای هەموو نوێژێك بیخوێنیت ئەوە دەچیتە بەهەشتەوە .... هتد.
ئایا پێت وایە خودا باخ و کانیاو و درەخت و حۆریەکانی داوەتە پێغەمبەری خودا تاوەکو ئەویش بەپێی فڵان زیکر و خوێندن فڵان سورەت دابەشیان بکات؟ ئەزیزم… بەهەشت ڕەحمەتی خودایە و خودا خۆی دابەشی دەکات).

باسم لەوەکرد کە قورئانیەکان گرووپێکیان بەناوی (پرسیارە فیکریەکان)گرووپێکیتریشیان هەیە بە ناوی (2ڕێگا)و زۆر چاڵاکن.
ئینجا هەزاران کەس لەو دوو گرووپە ئەندامن و ڕۆژانە گفتوگۆ و پۆستی ئەقڵانی و قورئانی دەکەن و بانگەشە بۆ قورئانی بوون دەکەن و کەناڵێکی لۆکاڵیش ه□ی□ه، پێیان گووتم کەناڵەکە ئاڕاستە قورئانییە، کەناڵی(چ)،
ب□□□و ب□رەکەی کەسێکی قورئانییە، هەرچەندە کاتێک لە فەقێیاتیو کۆلێژی شەریعە و حوجرەبووم، ماوەکی باش موتابەعەی کەناڵەکەم کرد، تا بزانم چی دەڵێت و چی پەخشدەکات، ئەوەی من تێبینیم کرد،
کەناڵەکە زۆر بە حەزەر و هێمنیەوە پەخشی ڕۆژانەی خۆی دەکات و خۆی لەو جەدەلەی قورئانی بوون و ڕەتکردنەوەی ڕیوایەت و ڕەخنەگرتن لە کەلەپووری دینی و فیقهی ئیسلامی و ئەوشتانە بە دوور دەگرێت و، زیاتر لە ڕێگای بەرنامەی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و لەو جۆر و تەرزە با بەتانە هەوڵی ڕۆشنبیرکردنی کۆمەڵ دەدات.

ئەوەش بڵێم:قورئانیەکان ئەوەیان لا خۆشنییە پێیان بگووترێت قورئانی و ئەوان دەڵێن خوداوەند لە قورئان ناوی ناوین موسوڵمان و بەس(هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ).